

SVENSKA AVDELNINGEN AV INTERNATIONELLA JURISTKOMMISSIONEN

Till
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Stockholm 2025 05 13

Remissvar

över slutbetänkande av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare (SOU 2025:11)

(dnr Ju2025/00206)

Utgångspunkter och avgränsning

Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen (Juristkommissionen) yttrar sig med utgångspunkt i sitt uppdrag att främja mänskliga rättigheter och tillämpningen av rättsstatens principer. Avdelningen ska särskilt verka för domstolsväsendets och advokatkårens oberoende, respekten för lagarna, stärkande av individens grundläggande rättigheter och friheter och den enskildes rätt till prövning av sådana fri- och rättigheter genom domstol.

Avseende slutbetänkandet för utredningen avser Juristkommissionen att yttra sig över förslaget som rör straffbarhetsåldern och avstår därmed från att yttra sig över övriga förslag.

Sammanfattning

Juristkommissionen **avstyrker** utredningens förslag att sänka straffbarhetsåldern från 15 till 14 år för brott med minst fyra års fängelse som straffrättslig påföljd.

Juristkommissionen **avstyrker** även förslaget om en generell sänkning av straffbarhetsåldern.

Sammanfattningsvis anser Juristkommissionen att utredningen brister i att ha ett övergripande barnperspektiv med avstamp i Sveriges folkrättsliga förbindelser, i synnerhet FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Utredningen för visserligen ett resonemang om barnkonventionen och de rekommendationer och uttalanden som gjorts av FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté). Trots att utredningen resonerar om dessa så lämnas förslag som är oförenliga med ovan nämnda instrument.

Utredningens förslag strider mot barnkonventionen såväl som mot de rekommendationer som har lämnats av barnrättskommittén. Barnrättskommitténs rekommendationer är inte juridiskt bindande tillskillnad från barnkonventionen som sådan. I och med att Sverige har inkorporerat barnkonventionen torde alltjämt rekommendationerna inte endast vara vägledande, utan även juridiskt styrande. Av det följer att rekommendationerna torde ha en tyngd när den tolkas utifrån en svensk kontext.

Utredningen motiverar en sänkning av straffbarhetsåldern genom att bland annat hänvisa till att samhället befinner sig i ett kritiskt läge när det gäller ökad grov brottslighet bland unga och därav måste vidta åtgärder för att motarbeta gängkriminaliteten och rekryteringen av barn.

Juristkommissionen anser att de risker som är förenade med att agera i strid med barnkonventionen såväl som de rekommendationer som lämnats av FN:s barnrättskommitté väger tyngre än det av utredningen presenterade syftet. Förslagen riskerar dessutom att vara ineffektiva på så sätt att de inte i tillräcklig grad tagit hänsyn till rationell kunskap om barns utveckling, såsom barns kognitiva förmåga och emotionella mognad.

Det ifrågasätts på så sätt huruvida utredningens syfte, i fråga om att verka för att uppnå ett utökat samhällsskydd, tillgodoses genom att sänka straffbarhetsåldern. Juristkommissionen ser motsatsvis att förslagen innebär en stor risk att barn i stället återfaller i grov brottslighet. Det är mot bakgrund av ovanstående av stor vikt att straffbarhetsåldern på 15 år kvarstår.

Utveckling av Juristkommissionens ställningstaganden

En särskild reglering om straffrättslig påföljd för allvarliga brott (8.13.2) samt Den lägsta straffbarhetsåldern enligt den särskilda regleringen (9.6)

Juristkommissionen **avstyrker** utredningens förslag att sänka straffbarhetsåldern från 15 till 14 år för brott med minst fyra års fängelse som straffrättslig påföljd.

Juristkommissionen vill inledningsvis klargöra att vi ser allvarligt på att rekryteringen av barn i gängrelaterad brottslighet ökar. Det dödliga skjutvapenvåldet utgör tillsammans med sprängningar ett hot som samhället måste vidta verkningsfulla åtgärder för att motarbeta. Sådana åtgärder måste alltså ske med respekt och avsikt att följa Sveriges grundlag och internationella konventionsåtaganden. De måste även baseras på rationell kunskap om barns utveckling.

Utredningen saknar en grundlig analys med stöd i forskning som visar att en sänkning av straffbarhetsåldern är en verkningsfull åtgärd för att uppfylla det huvudsakliga bakomliggande syftet i fråga om att uppnå ett ökat samhällsskydd. Grunden för att utdöma straffrättsligt ansvar för barn har historiskt baserats på forskning om barnets kognitiva förmåga och emotionella mognad. Barns fysiska och psykiska utveckling skiljer sig, såsom FN:s barnrättskommitté gör gällande, från vuxnas. Det medför att barn har större känslomässiga och utbildningsrelaterade behov, men även en bristande förmåga att förstå konsekvenser.

Utredningen saknar underlag som stödjer att en sänkt straffbarhetsålder är gynnsamt för samhällsutvecklingen på lång sikt. Tvärtom anser Juristkommissionen att utredningen inte tar hänsyn till det faktum att barn har ett sämre konsekvenstänk jämfört med en vuxen, sett till barnets kognitiva förmåga. Det medför att ett barn som utsätts för repressalier i form av straffrättsliga påföljder mest troligen inte kommer att utveckla ett förstärkt konsekvenstänk. Risken att barnet återfaller i brottslighet torde därav inte minska av den anledningen. Det föreligger i stället en stor risk att barn som utsätts för straffrättsliga påföljder utvecklar en större benägenhet att falla djupare in i kriminaliteten. Med beaktandet av barns bristande konsekvenstänk torde förslaget inte heller fylla en avskräckande funktion för barnet, och på så sätt ha en brottspreventiv effekt. Det föreligger även en risk att kriminella gäng går ner ytterligare i åldrarna och i stället riktar in sig på barn i tioårs åldern. Utredningen brister i att förmedla en analys av vilka åtgärder som är verkningsfulla.

En ytterligare aspekt som enligt utredningen motiverar förslaget är frågan om samhällsskydd genom s.k inkapacitering. Under tiden som påföljden verkställs kan barnet inte begå nya brott då denne är frihetsberövad. Den grova brottslighet som en sänkt straffbarhetsålder avser att motverka drivs dock till största delen av vuxna. I fråga om den utökade narkotikahandel och annan organiserad brottslighet som drivs av gängkriminella är det huvudsakligen vuxna som använder barn för att begå brottsliga handlingar. Juristkommissionen anser att utredningen inte i tillräcklig utsträckning har tagit i beaktning att barnet, när det utsatts för straffrättsliga påföljder, enkelt byts ut mot ett annat barn. Barn är på så sätt ett medel för att begå brott och i hög grad ersättningsbara. En sänkning av straffbarhetsåldern medför i det avseendet att barn straffas för brott som vuxna ska hållas ansvariga för.

Utredningen har förvisso belyst detta genom att hänvisa till Brottsförebyggande rådets rapport som påtalar att den samhällsskyddande effekten av att frihetsberöva en person är mindre i fråga om unga som begår brott just på grund av att det föreligger en ersättningseffekt.¹ Juristkommissionen anser dock att utredningen inte har fäst särskild vikt vid detta vilket utgör en stor brist i analysen. Förslaget presenterar inte åtgärder som tillgodoser behovet av att lagföra vuxna som rekryterar barn. Det är personen som förmår ett barn under straffbarhetsåldern att begå en brottslig gärning som ska lagföras – förslaget brister därför i att peka ut vem som rätteligen ska betraktas som gärningsman.

Juristkommissionen delar därmed inte utredningens uppfattning om att förslaget syftar till att tillgodose medborgarna ett utökat samhällsskydd. Det saknas vetenskaplig förankring som stödjer ett sådant resonemang. Det torde snarare ligga nära tillhands att vidta åtgärder som verkar förebyggande men även i form av vård och stöd efter att barnet blivit lagfört, för att minska återfallsrisken. Juristkommissionen är medveten om att regeringen under våren 2025 har föreslagit åtgärder för att motverka rekryteringen av barn och unga till kriminella gäng, såsom exempelvis i form av stödåtgärder samt genom lättnader i sekretessen mellan myndigheter. De föreslagna åtgärderna är alltså otillräckliga.

Samhället måste erbjuda barnen som befinner sig i riskzon ett alternativ till ett kriminellt liv. Sådana alternativ bör förmedlas genom insatser såsom exempelvis polis, skola och socialtjänst. Det finns idag en utbredd problematik innebärande att vårdnadshavare undviker att kontakta rättsvårdande myndigheter, såsom socialtjänsten, för att få hjälp och stöd när ens barn dras in i gängkriminalitet. Förslaget kommer sannolikt att öka den problematiken ytterligare.

Förslaget innebär vidare en inskränkning av rättigheter enligt barnkonventionen som Sverige genom ratificering år 1990 är bundet att följa. Juristkommissionen anser att utredningen visserligen gör en genomgång av barnkonventionen, men utelämnar vitala aspekter av konventionens åtaganden. Det saknas resonemang i vilka avseenden förslaget strider mot barnkonventionen vilket utgör en stor brist som genomsyrar utredningen.

Barnkonventionen fastslår att för det fall det finns bestämmelser i en stat som går längre för barns rättigheter än innehållet i barnkonventionen, så är det de bestämmelserna som ska gälla.² Rättigheterna ska vidare implementeras progressivt, vilket innebär att det inte får ske en regression av implementerade rättigheter. Förbudet mot regression av mänskliga rättigheter utgör en grundläggande princip inom folkrätten sedan 1948. Att sänka straffbarhetsåldern från 15 till 14 år innebär de facto en regression av implementerade rättigheter och strider därmed mot en fundamental folkrättslig princip. Barnens rättsliga ställning har under många år stärkts. För det fall förslaget får genomslag vore det ett stort steg i fel riktning.

Förslaget innebär tillika en inskränkning av de rekommendationer lämnade av FN:s barnrättskommitté. I och med att Sverige har inkorporerat barnkonventionen torde rekommendationerna inte endast vara vägledande, men även juridiskt styrande. De rekommendationer och uttalanden som gjorts av FN:s barnrättskommitté bör därför, tillsammans med barnkonventionen, respekteras sett utifrån en svensk rättstradition.

¹ Brottsförebyggande rådet 2024:1 s. 11.

² FN:s konvention om barnets rättigheter artikel 41.

Juristkommissionen vill även lyfta att FN:s barnrättskommitté har berömt de konventionsstater som infört en högre lägsta straffmyndighetsålder såsom 15 respektive 16 år. Kommittén har vidare lämnat en rekommendation till medlemsstaterna innebärande att de, under inga omständigheter, ska sänka straffbarhetsåldern i enlighet med artikel 41 barnkonventionen. Rekommendationen grundar sig i forskning om barns mognad, kognitiva utveckling och konsekvenstänk. Kommittén har uttryckt en djup oro över de steg som för närvarande tas för att sänka straffbarhetsåldern, och uppmanar till att behålla straffbarhetsåldern 15 år.³

Juristkommissionen vill avslutningsvis understryka att utredningen har biträtt av flertalet experter inom området. En klar majoritet av dessa ställer sig negativa till förslaget. I sina särskilda yttranden redogör de för väl underbyggda resonemang som stöd för sina ställningstaganden och presenterar flera beaktansvärda invändningar mot förslaget. Experterna är överlag eniga kring vilka brister och svagheter förslaget innebär. Det medför enligt Juristkommissionen att förslagets lämplighet bör beaktas med stor försiktighet.

En generell sänkning av straffbarhetsåldern (Bilaga 3)

Juristkommissionen avstryker förslaget i betänkandets bilaga 3 angående en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Juristkommissionens ställningstagande grundar sig även i denna del i ovanstående motivering.

Ärendet har föredragits av Fredrika Kamme.

.

-

Stellan Gärde
Ordförande

Maria Appelblom
Ordförande

³ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmänna kommentar nr 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 22.